

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ЕМОТИВНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто етнокультурні особливості емотивних лексичних одиниць в японській мові на фразеосемантичному рівні. Проаналізовано вербальні способи їх актуалізації.

Ключові слова: емотивна лексика, етнокультурна специфіка, ідіоетнічні особливості

Останнім часом розвиток лінгвістичної науки супроводжується інтенсивним пошуком теоретичних основ дослідження фразеосемантичного рівня мови, встановлення його системно-структурних елементів, відношень між ними з позицій антропоцентричного принципу. З позицій антропоцентричної парадигми, людина пізнає світ через усвідомлення себе, своєї теоретичної та предметної діяльності в ньому.

Отже, одним із пріоритетних напрямів лінгвістики є вивчення взаємозв'язку мовної системи та емоційної сфери людини, що зумовлено визнанням активної участі емоцій у перебігу діяльності особистості. Визначаючи сутність людини, її діяльність і відносини зі світом, емоції й емоційні стани привертають увагу науковців із часу зародження людської самосвідомості (І. А. Шаронов). Проникнення емоційності у номінативно-комунікативну діяльність людини пояснюється тим, що, інтерпретуючи дійсність, свідомість сполучає відображені образи із суб'єктивно-емоційним ставленням до них (О. Ю. Мягкова).

Дотепер емоції людини неодноразово були об'єктами лінгвістичних досліджень. У лінгвокультурології їх досліджували такі вчені, як А. А. Залізник, С. Г. Воркачов, В. А. Маслова, Ю. Ю. Шамаєва.

Проте, про надзвичайну складність зазначеного феномену свідчить той факт, що в лінгвістиці до цього часу немає цілісної теорії емотивності, хоча описано велику кількість лексичних засобів, які використовуються для позначення та вираження емоцій. Комунікативний підхід до вивчення проблем емотивності мовних одиниць, передусім лексичного складу мови, а також спроби категоризації емоцій у лексико-семантичній системі на матеріалі англійської мови запропонував В.І.Шаховський (1988). Заслугою вченого є виділення емотивності як лексичної категорії, класифікація лексичних емотивних одиниць на такі, що називають, виражають та описують емоції, а також дослідження участі мовних одиниць нижчого рівня у створенні емотивності лексем. Незважаючи на ці здобутки, відкритим залишається питання ідіоетнічних особливостей лексичних одиниць далекоспоріднених мов та різних культур.

Досвід людства в пізнанні емоцій закріплюється в мовних одиницях. Емоції універсальні, а структура емотивної лексики не збігається в різних мовах, має національну специфіку. Отже, під впливом етнічної ментальності, тобто способу народного сприйняття, переживання, відчуття, осмислювання й оцінювання реальної дійсності способи вербалізації універсальних емоцій в українській і японській мовах

характеризуються як універсальними рисами, так і ідіотетнічними особливостями.

У зв'язку з цим, **актуальність** даної статті зумовлена загальною спрямованістю сучасних філологічних досліджень на вивчення особливостей мовних одиниць, які відображають ключові етичні поняття, а також необхідністю виявлення національної специфіки та міжмовних подібностей у семантиці лексем української і японської мов.

Мета нашої статті полягає у з'ясуванні специфіки лексичних одиниць фразео-семантичного поля «емоції людини» в українській і японській мовах, класифікації та науковому осмисленні семантики й функціонування тих лексичних елементів, які втілюють ідіотетнічні ознаки японської і української ментальності і культури.

Для досягнення поставленої мети і вирішення конкретних завдань було застосовано комплекс **методів та прийомів дослідження**. При пошуку фактичного матеріалу з лексикографічних джерел японської і української мов було застосовано метод суцільної вибірки; компонентний аналіз дозволив дослідити семантичну структуру одиниць фразеосемантичного поля «емоції людини»; зіставний метод використовувався для з'ясування універсальних і ідіотетнічних ознак лексичних одиниць у структурі фразеосемантичного поля.

Як правило, лексика на позначення емоцій людини мають дуже складну семантичну структуру, в якій окрім актуального значення, містяться фонові знання, що часто переходять до поняттєвої області лексико-семантичного значення. Деякі фонові знання пов'язані з національною специфікою.

В.І.Шаховський ввів наукове поняття емосеми, сутність якого розкривається як окремий вид сем, що співвідносяться з емоціями того, хто говорить. Ці семи виражаються у семантиці слова як сукупність семантичної ознаки «емоція» і семних конкретизаторів: «любов», «зневага», «приниження» тощо. Сема емотивності може відображати емоційний процес стосовно будь-якої особи: тієї, що говорить, слухача або якоїсь третьої особи.

Емоції і почуття є екстралінгвістичними явищами, а емотивні значення лігвістичними; відображенням емоцій в мові, тобто компонентами лексичної семантики. Емотивні значення містять інформацію про емоції людини, вони виникають на різних мовленнєвих і мовних рівнях у вигляді спеціалізованих семантичних компонентів, притаманних цим рівням.

Проведений аналіз ідіотетнічної специфіки емотивної лексики сучасних японської і української мов визначив зони значного збігу у вербалізації емоцій людини у мовних картинах світу японського і українського народів, що пов'язано з існуванням низки загальнонародних цінностей. Проаналізовано ідіотетнічні особливості, притаманні лише японському або українському народам, зафіксовані в емотивній фразеології.

Дослідження емотивної лексики японської і української мов дозволяє зробити висновок щодо різноманітності джерел виникнення лексичних одиниць на позначення емоцій людини. Типи внутрішньої форми можна звести до трьох категорій: 1) фізіологічні зміни у внутрішніх органах і фізіологічні відчуття тіла людини в певному психоемоційному стані; 2) поведінка людини в певному психоемоційному стані; 3) внутрішні переживання емоцій. Прикладами для першої категорії слугують, 頭に来る *атама ні куру* – злитися (букв.: «приходити до голови»), 身震いがする *мібуруї та суру* – обурюватися (букв.: «тіло

тремтять»), 心が騒ぐ *こころ が さわぐ* – почуватися зняковіло (букв.: «серце шумить»). Прикладами фразеологічних одиниць другої категорії слугують: 目をそらす *め о sora-su* – відводити погляд від сорому, 飛び上がって喜ぶ *тобіагатте тобу* – підстрибувати від радощів, 鼻が高い *hana та такаі* – задирати носа (букв., «високий ніс»). Прикладами третьої категорії слугують: いらいらする *iraira суру* – драгувати, 感泣する *канкью суру* – зворушити до сліз.

Емотивні фразеологічні одиниці, в основі яких – фізіологічні відчуття, жести, міміка людини, загалом збігаються в зіставлених мовах через загальнолюдський характер відчуттів і проявів емоцій, наприклад: 息を凝らす *ікі о корасу* – перехопило подих, 胸が縮む *муне та чіджіму* – стиснуло у грудях, 涙をこらえる *наміда о кораеру* – стримувати сльози, 情熱がひらめく *дзьонецу та хірамеку* – пристрасть спалахнула.

Основним елементом більшості емотивних лексичних одиниць у японській і українській мовах є компонент серце/душа людини. Внутрішні переживання людини, що локалізуються в серці, знаходять відображення у вираженні таких емоційних станів як спокій (心が落ち着く *こころ та очіцуку* – **серце** заспокоїлось), сум (心が痛む *こころ та ітаму* – **серце** болить), здивування (心を動かす *коころ о угокасу* – зворушити **серце**), співчуття (心を配る *коころ о кубару* – жаліти, букв., роздавати серце), симпатія (胸がキュンキュンとする *муне та кюнкюн то суру* – закохатися) та інші.

В порівнянні з українською мовою в японській мові спостерігається більша кількість звуконаслідуваних, оноματοпоетичних виразів на позначення емоцій, що свідчить про більш багату образну систему сприйняття дійсності японцями. Наприклад: ウキウキする *укікі суру* – радіти, ムカムカする *мукамука суру* – розлютитися, しくしく泣く *шікушіку наку* – плакати, イジイジする *іджііджі суру* – засмутилася, ドキドキする *докідокі суру* – хвилюватися, ワクワクする *вакуваку суру* – нервуватися.

Слід зазначити використання фразеологізмів 四字熟語 *йоджідзюкуго* на позначення емоційного стану в японській мові, де дуже чітко спостерігаються національно-культурні ознаки лексичних одиниць. Наприклад, 一喜一憂 *іккічюу* – радіти, 観天喜地 *кантенкічі* – змінювати радість сумом. Багато асоціацій пов'язано із релігійними уявленнями 阿鼻叫喚 *абіьокан* – страждати (букв. «два пекла у будизмі»), 愛別離苦 *аібецуріку* – біль через втрату близької людини, 安心立命 *аніцінріцумей* – душевний спокій, 末法思想 *маппоуцісоу* – есхатологічний настрої, тощо.

Отже, наявність у японській і українській мовах емотивних лексичних одиниць, що постають як національно-марковані, пояснюється індивідуальністю історичного досвіду, самотутністю культури, особливостями психічного складу таких різних і далеких народів, як японський і український. Проте національна своєрідність проаналізованих лексичних одиниць свідчить не про різне сприйняття дійсності цими етносами, а лише про різноманітні можливості її образного осмислення і відтворення засобами мови. Універсальність емотивних лексичних одиниць у двох зіставлених мовах дозволяє зробити висновок про певну спільність асоціативно-образного мислення носіїв різних мов – у нашому випадку, японської і української. Надалі існує потреба глибшого вивчення ментальності, культурних традицій, побуту і звичаїв, світоглядних уявлень японців та їхнього відображення в японській мові.

Список використаних джерел:

1. Демьянков В. З. Контрастная лингвистическая психология эмоций / Валерий Закиевич Демьянков // Гуманитарные чтения РГГУ – 2012. Теория и методология гуманитарного знания: Сб-к материалов / Отв. ред. Е. И. Пивовар. – М.: Российский государственный гуманитарный университет, 2013. С. 261–272.
2. Маслова В. А. Лингвокультурология : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2001. — 208с. [электронный ресурс] – режим доступа до джерела: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/maslova/
3. Топорова В. М Основы когнитивной лексикологии. Сопоставительно-семантический анализ геометрических номинаций / Валентина Михайловна Топорова. – Воронеж : ВГУ, 2003 – 22 с.
4. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / Виктор Иванович Шаховский. – М. : Либроком, 2012. – 208 с.
5. Шаховский В. И. Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность / Виктор Иванович Шаховский // Коммуникативные аспекты значения. – Волгоград : Волгоград. гос. пед. ун-т, 1990. – С. 29–40.
6. Weblio辞典 [электронный ресурс] – режим доступа до словника: <http://www.weblio.jp/>
7. 日本国語大辞典 / 小学館国語辞典編集部編集精選版. — 第二版. — 3冊. — 東京 : 小学館, 2006.

O. Norenko, аспирант

Киевский национальный лингвистический университет, Киев

НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА ЭМОТИВНЫХ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассмотрены этнокультурные особенности эмотивных лексических единиц в японском языке на фразеосемантическом уровне. Проанализированы вербальные способы их актуализации.

Ключевые понятия: эмотивная лексика, этнокультурная специфика, идиоэтнические особенности.

O. Norenko, postgraduate student

Kyiv National Linguistic University, Kyiv

THE NATIONAL AND CULTURAL SPECIFICITY OF EMOTIVE LEXICAL UNITS IN JAPANESE LANGUAGE

The article deals with ethnic and cultural peculiarities of emotive lexical units of the phraseological and semantic field in Japanese language. The verbal realization of them was analyzed.

Key words: emotive units, ethnic and cultural specificity, idioethnic features.